

نقد فرهنگ توسعه نیافتگی

جلد سوم: پژوهش علمی و سیاست علم

❖ رضا داوری اردکانی ❖

نقد فرهنگ

۱۳۹۹

• سرشناسه: داوری، رضا، ۱۳۹۲ -
• عنوان و نام پدیدآور: نقد فرهنگ توسعه نیافتگی / رضا داوری اردکانی.
• مشخصات نشر: تهران: نقد فرهنگ، ۱۳۹۹.
• مشخصات ظاهری: ۲۱/۵×۱۴/۵ س.م.
• شابک دوره: ۱-۴۱-۶۶۸۲-۶۲۲-۹۷۸، ج ۱: ۸-۴۲-۶۶۸۲-۶۲۲-۹۷۸، ج ۲: ۵-۴۲-۶۶۸۲-۶۲۲-۹۷۸
• شابک ج ۳: ۳-۴۲-۶۶۸۲-۶۲۲-۹۷۸
• وضعیت فهرست نویسی: فیبا
• مندرجات: ج ۱. علم، فلسفه و عقلانیت. ج ۲. علم، سیاست و تاریخ. ج ۳. پژوهش علمی و سیاست علم
• موضوع: فلسفه و علم، علم، عقب ماندگی، اندیشه و تفکر
• رده بندی کنگره: B۶۷
• رده بندی دیویی: ۱۰۰
• شماره کتابشناسی ملی: ۲۳۱۵۶۷

نقد فرهنگ

 @naqdefarhangpub
  www.naqdefarhang.com
  naqdefarhangpub

نشانی: پردیس، میدان عدالت، خ فروردین جنوبی، خ سعدی، مجتمع قائم، ۱، بلوک A، مد ۲۰۳
 تلفن: ۷۶۲۷۶۷۴۸ | مراکز یخش: ۰۹۹۶۶۴۰۰۷، ۰۶۶۹۶۷۰۰۷، ۰۶۶۴۸۶۵۳۵

• نام کتاب: نقد فرهنگ توسعه نیافتگی؛ جلد سوم: پژوهش علمی و سیاست علم

• نویسنده: رضا داوری اردکانی

• نوبت چاپ: چاپ دوم (چاپ اول: ۱۳۹۹) • سال انتشار: ۱۳۹۹ • تیراژ: ۱۱۰۰ نسخه

• قیمت جلد سوم: ۶۵۰۰۰ تومان • قیمت دوره سه جلدی: ۲۲۰۰۰۰ تومان

• شابک جلد سوم: ۲-۴۴-۶۶۸۲-۶۲۲-۹۷۸ • شابک دوره: ۱-۴۱-۶۶۸۲-۶۲۲-۹۷۸

• شابک جلد دوم: ۵-۴۲-۶۶۸۲-۶۲۲-۹۷۸ • شابک جلد اول: ۸-۴۲-۶۶۸۲-۶۲۲-۹۷۸

© کلمه حقمة، محفوظ و مخصوص انتشارات نقد فرهنگ است.

فهرست

۷	..... خدمه
۱۱	..... فصل اول: پژوهش علمی و سیاست علم
۱۳	..... تفکر درباره علم
۱۵	..... شرایط پژوهش در رها دانش
۱۷	..... مقاله نویسی و جایگاه علم
۲۱	..... پژوهش های علمی و پژوهش درباره علم
۲۹	..... ظهور علم در مقالات و حضور آن در جامعه
۳۷	..... توسعه علمی یا تکثیر و ازدیاد تعداد مقالات؟
۴۹	..... علم بدون برنامه پیشرفت نمی کند
۵۹	..... شاخص های سنجش پیشرفت علم از کجا می آید؟
۶۹	..... تأملی در طرح مسئله نسبت میان آموزش و پژوهش
۷۵	..... تأملی دیگر در سیاست علم و توسعه علمی
۸۷	..... درباره دانشگاه
۱۰۹	..... وضعیت علم در ایران
۱۱۵	..... وضع علم در جهان کنونی
۱۱۹	..... ملاحظاتی در باب حکمت
۱۲۵	..... فلسفه میان فرهنگی
۱۳۱	..... ایران و فلسفه

۱۳۵	..... ظهور و خفای عقل
۱۴۱	..... آینده‌نگری، خویشتن‌شناسی و خودآگاهی
۱۴۳	..... فلسفه و فضای مجازی
۱۴۷	..... ایران تاریخی و فرهنگی، و ایران سیاسی
۱۵۷	..... اخلاق در علم و فناوری
۱۶۱	..... فلسفه -ین و علم در عالم اسلامی
۱۷۳	..... قربت‌های مدیتره و تقدان علم دینی
۱۸۳	..... ملاحظات در باب آینده
۱۸۷	..... نسبت اخلاق و سیاست
۱۹۳	..... فصل دوم: درباره فرهنگستان
۱۹۵	..... سخنی درباره فرهنگستان علوم
۱۹۹	..... کارنامه یکساله
۲۰۳	..... سمپوزیوم منابع و امنیت غذا
۲۰۷	..... علم و فرهنگستان علوم
۲۱۳	..... فرهنگستان موجود، فرهنگستان مفروض
۲۱۷	..... کارنامه بیست ساله
۲۲۹	..... ما آبروی فقر و قناعت نمی‌بریم
۲۳۷	..... فرهنگستان علوم و آینده‌اش
۲۶۱	..... دفاع بدون تعصب اما صمیمانه از فرهنگستان

مقدمه

ما پژوهش دیرآغ نبردیم. البته، هر جا دانشمندان و اهل دانش باشند صورتی از پژوهش و تحسین هر علم ریش هست. اما پژوهش علمی به معنایی که امروز مراد و درک می شود، بیشتر ماسار که در کار جهانی علم و نوشتن مقاله بروفق قواعد و ضوابط مقرر است. این پژوهش در کشور ما درست از زمانی آغاز شد که تجدد به مرحله پُست مدرن وارد شد. سخن این است که در وضع پُست مدرن، علم و فرهنگ و اعتقادات و اخلاق و هر چه است، کم و بیش صورت کالای مصرفی پیدا می کند. گمان نشود که این جمله اعتراض و تعجبی به تفکر پُست مدرن است. اتفاقاً متفکران پست مدرن کوشش کرده اند که سطح آموختن را بشناسانند.

تاریخ علم جدید را اجمالاً به سه دوره می توان تقسیم کرد: دوره ای که از رنسانس و از کپرنیک شروع می شود و به قرن هفدهم رسد. دوره ای که از نیوتن می رسد. در این دوران رشد و پیشرفت، ارگانیک و شبه طبیعی است. دوره دوم، که از قرن هجدهم و از زمان تأسیس دانشگاه ها تا پایان جنگ بین ال-دوم طول می کشد، دانشگاه دایرمدار علم و فرهنگ است و می کوشد پیوند میان علم و فرهنگ و وحدت علوم را تا جایی که می تواند حفظ کند. دوره سوم، دوره اتحاد علم و پژوهش با بازار است. دوره ای که در آن تفکر و فرهنگ کم اثر می شود و علم و پژوهش صفت کالای تولیدی قابل خرید و فروش را به خود می گیرد. در این دوران، کشورها، مؤسسات بزرگ مالی و سوداگری در رقابت علمی وارد می شوند و بازار

نظارت بر کار علم به وجود می‌آید. تأسیس مراکز فهرست‌نگاری علم از همین جهت است. دانشمندان و دانشگاهیان این پیشامد را قدمی در راه توسعه علم و جهانی شدن آن و مشارکت همه کشورهای در کار علم می‌دانند، لیکن این امر با افزایش و جهش غیاب تفکر و غربت تفکر حتی در دانشگاه‌ها همراه است. البته، میان دانشگاه‌ها و کشورهای هم‌مسابقه و رقابتی در کار علم در گرفته است و هر کشور و دانشگاه می‌کوشد با افزایش تعداد مقالات گوی سبقت از رقیبان برآید.

سیاست نام هم که از زمان تأسیس دانشگاه کم و بیش به وجود آمده بود، به تدریج کم‌رنگ می‌شود. این سیاست در دوره پست‌مدرن صورت جهانی ساده‌ای پیدا کرد و از آن پس شورمازیگ بازی به داشتن سیاست مستقل در علم احساس نکردند، زیرا برنامه علم از علم، معین شده است و دانشمندان باید پژوهش کنند و حاصل آن را به صورت مقاله (آورد) در نشریاتی که به آنان معرفی می‌شود درج کنند. یعنی سیاست علم به این صورت تعیین می‌شود که همه کشورهای حاصل علم خود را به بازار مرکزی علم بفرستند. در رقابتی که بین دانشگاه‌ها و کشورهای پدید می‌آید طبیعی است که کالای بنجل هم گاهی تولید شود. اما به نظر نمی‌رسد که کسی در فکر تشخیص و تمیز صحیح از سقیم و موثر از غیر موثر و ترقی از غیر تحقیقی باشد. نکته قابل تأمل این است که این پیشامد را پیشرفتی بزرگ و جهانی مغتنم برای پیشرفت بیشتر علم و مشارکت جهانی در آن می‌دانند. از یک جهت هم درست می‌گویند و مگر نه اینکه در همه کشورهای مخصوصاً در کشورهای نامتعدد دانشجویان و دانشگاه‌ها افزایش فوق‌العاده یافته، هر سال ده‌ها هزار مقاله به مجلات و نشریاتی که در فهرست مؤسسات ناظر علم جهانی قرار دارند ارسال می‌شود. اکنون پرسش این است: با این مقالات که هزینه تهیه‌اش را کشور می‌دهد کدام درد از دردهای کشور درمان شده است؟ و تاکنون به چه کار آمده است؟ و بعد از این به چه کار خواهد آمد؟ درد بزرگ‌ترین است که این پرسش با همه سادگی و روشنی‌اش در گوش آنها که باید بگیرد، اعم از نویسندگان مقالات و متصدیان امور علم کشور، نمی‌گردد و به آن اعتنا نمی‌شود.

در مقالات این دفتر کوشیده‌ام نشان دهم که ما سیاست علم نداریم و علم در کشور برنامه ندارد. به نظر من، داشتن سیاست علم مطلوب بالذات نیست، بلکه مطلوب این است که کشور و دانشمندان بتوانند به صرافت طبع و بدون سیاست علم راه مناسب تحقیق و پژوهش را بیمایند. اما وقتی این مطلوب محقق نباشد سیاست و برنامه‌ریزی علم به صورت یک ضرورت درمی‌آید. ولی متأسفانه ما هنوز به این ضرورت توجه نکرده، خود را به سیاست علم نیازمند نمی‌بینیم و شرکت در «سابقه مقاله نویسی را برای پیشرفت علم کافی می‌دانیم. ولی چه می‌توان کرد؟ زیرا هیچ موجود به حکم روح زمان پدید آمده است و سرپیچی از آن حتی اگر میسر باشد، آن نیست».

از حسن و اسرار کتربین عبدالکریمی و همکاران گرامی ایشان در «نشر نقد فرهنگ»، که در ویرایش، طرح و انتشار این کتاب اهتمام ورزیده‌اند نیز صمیمانه سپاسگزاری می‌کنم. از همکاران گرامی ام، آقای مهندس سید علی پزشکی و خانم بهاره برزگر که در فراهم آوردن این دفتر کوشش مؤثر داشته‌اند، بسیار سپاسگزارم. از فرزند عزیزم، دکتر نگار داوری که نیز که بعضی ابهام‌ها و نارسایی‌ها را تذکر داده است، تشکر می‌کنم.

رضا داوری اردکانی

تابستان ۱۳۹۹